

Исмаилова Г.Д.

**ПЕДАГОГИКАЛЫК ОКУУ ЖАЙЛАРДЫН СТУДЕНТТЕРИНИН ИЗИЛДӨӨЧҮЛҮК
КОМПЕТЕНЦИЯСЫН КАЛЫПТАНДЫРУУ**

Исмаилова Г.Д.

**ФОРМИРОВАНИЕ ИССЛЕДОВАТЕЛЬСКОЙ КОМПЕТЕНЦИИ У СТУДЕНТОВ
ПЕДАГОГИЧЕСКИХ ВУЗОВ**

G.D. Ismailova

**FORMATION OF RESEARCH COMPETENCE OF STUDENTS OF PEDAGOGICAL
DIRECTIONS ANNOTATION**

УДК: 37:378.1

Изилдөө компетенттүүлүгү түшүнүгү аныкталып, объективдүү жана функционалдык түзүүчүлөрү көрсөтүлгөн. Фундаменталдык илимдер үчүн жаңы маанидеги даяр изилдөөлөрдүн жыйынтыгын субъективдүү жаңы баскычка көтөрүү каралып, изилдөө компетенттүүлүгүнүн окуу процессине киргизүүнүн технологиясы сунушталган.

Негизги сөздөр: *изилдөө компетенттүүлүгү, кесиптик мектеп, студенттердин ишмердүүлүгү, өз алдынча изилдөө, кесиптик ишмердүүлүк.*

Определено понимание исследовательской компетентности, показана объектная и функциональная составляющая исследовательской компетентности. Предложена технология реализации исследовательской компетентности в учебном процессе, предусматривающая переход от субъективного уровня новизны результатов исследования к готовности получать объективно значимые новые для фундаментальной науки.

Ключевые слова: *исследовательская компетентность, профессиональная школа, деятельность студента, самостоятельное исследование, профессиональная деятельность.*

The essence of research competence is stated. The objective and functional components of research competence is shown. The issues of aims projection, essence and the process of research competence are revealed. The technology of research competence in the learning process is offered. It proposes the transition of from the subjective level of the research results innovation to the readiness to get objective new results for fundamental science.

Key words: *research competence, professional school, student activity, professional activity*

Бүгүнкү күндө мугалимди адис кылып тарбиялоонун эң оптималдуу жолдорун издөө мезгилдин талабы болууда. Азыркы тез өзгөрүп жаткан дүйнөдө изилдөө илимий кызматкерлердин гана өзгөчө ишмердүүлүгү катары каралбастан, ар бир ишмердүүлүктүн бөлүнбөс бөлүгү, азыркы замандын адамынын стили катары каралат. Студенттерди компетенттүүлүк мамиленин алкагында өз алдынча изилдөө тажрыйбасы аркылуу маалыматтарды таап жана аларды иштеп чыгуу жолдоруна үйрөтүү жогорку окуу жайында билим берүүнүн актуалдуу маселелеринин бири болуп саналат. Мындай маселе студенттердин ишмердүүлүгүн баштоого жана анын таанып билүүчүлүк керектөөлөрүн бекемдөөгө

түрткү болгон изилдөөчүлүк компетенциясынын максаттуу өсүшүн талап кылат.

Изилдөө компетенттүүлүгү алгоритмдүү эмес, анткени изилдөөнү жүргүзүп жаткан студент коюлган маселени чыгарууда эвристикалык мамиле аркылуу, белгилүү алгоритмдерди колдонбостон, өз жолун басып өтөт. Изилдөө компетенттүүлүгүнүн көп кырдуулугу изилдөөдө студенттер аналитикалык, сын, коммуникативдик жана башка билгичтиктерди, ошондой эле акыл-эсти пайдалангандыгы менен бекемделет. Аталган компетенция мобилдүү, жандуу, ар кандай кырдаалда жана ар бир материалга вариативдүү. Изилдөө компетенттүүлүгү көп функциялуу жана универсалдуу, анткени изилдөөнү жүргүзүп жаткан студент изилдөөчүлүк мамилени ишмердүүлүктүн башка тармактарында пайдаланып, ар түрдүү кырдаалдарда колдонууга жөндөмдүү. Мунун баары студенттерди кесиптик изилдөөчүлүк ишмердүүлүккө тартуу аркылуу жүргүзүлөт. Бул студент билимдин белгилүү гана жыйындысын билбестен, изилдөөчүлүк көндүмдөрдүн жана иш аракеттердин негиздерин толугу менен өздөштүрүүсүнө мүмкүнчүлүк берет.

Студенттердин изилдөөчүлүк компетенттүүлүгүн калыптандырууда төмөнкү принциптердин системасы сунушталат:

1. Системалуулук принциби. Студенттердин изилдөөчүлүк компетенттүүлүгүн өнүктүрүү үчүн окуу материалы жетиштүү жана бүткөн болуш керек. Студенттердин изилдөөчүлүк компетенттүүлүгүн өнүктүрүүнүн мазмуну окуу планындагы башка дисциплиналардын мазмуну менен айкалышып, предмет аралык байланышты эске алуу менен түзүлүшү зарыл.

2. Модулдук принциби. Студенттердин изилдөөчүлүк компетенттүүлүгүн өнүктүрүүнүн мазмунун тандоодо материалды өз алдынча, логикалык жактан бүткөн структуралык бөлүктөргө бөлүү зарыл, алардын ортосундагы өз ара байланышты эске алып, материалды мазмунду өздөштүрүү боюнча студенттердин өз алдынча иштөөсүн активдештирүүгө багытталган методикалык сунуштар менен кошумчалаш керек.

3. Кесипке багыттоо принциби. Изилдөөчүлүк ишмердүүлүктүн мазмунун тандоодо келечек кесибиндеги изилдөөчүлүк ишмердүүлүктүн маанисин, ролун жана кесиптик изилдөөчүлүк ишмердүүлүккө

жакын шарттарда ишке аша тургандыгын ачып көрсөткөн материалдарга артыкчылык берүү зарыл.

4. Чыгармачыл активдүүлүк принциби. Окуу материалдарын тандоо активдүү окуу процессине жол берет жана чыгармачыл ой жүгүртүүнү стимулдаштырат, ал студенттердин изилдөөчүлүк компетенттүүлүгүн өстүрүү процессинде студенттердин субъективдүүлүгүн өстүрүп, аларды кесиптик ишмердүүлүктө кездешүүчү кырдаалдарды жеңүүгө үйрөтөт.

Аталган принциптер студенттердин проблемалык кырдаалдарды өз алдынча чечүүгө, коюлган маселеге өз алдынча жооп издөөгө үйрөтүп, маалыматтарды талдоо, жалпылоо жана логикалык жыйынтыктарды чыгаруу жөндөмдөрүн калыптандырат. Студент өз алдынча жооп табууга аракет кыла баштайт. Бул студенттерге өз мүмкүнчүлүктөрүн сезе билүүгө жардам берет. Студент инсан катары өзүн өзү бекемдейт. Предметке гана кызыгуу жаралбастан, таанып билүү процессине кызыгуу, билим алууга мотив жаралат.

Өз алдынча изилдөө процессинде студенттердин изилдөөчүлүк компетенттүүлүгүнүн акырындык менен өсүшү жана, окутуучудан даяр түрдө алынган билим эмес, өз изилдөөчүлүк ишмердүүлүк тажрыйбасына таянуу студентке келечектеги кесиптик ишмердүүлүгүндө ушундай эле иш аракет кылууга мүмкүндүк берет.

Жалпысынан окуу процессинде изилдөөчүлүк компетенттүүлүгүн ишке ашыруунун натыйжалуулугу өз алдынча изилдөөнү уюштуруу жана өз алдынча иштөө көндүмдөрүн калыптандыруу маселелери менен түздөн түз байланыштуу.

Окутуучу маалыматты алып жүрүүчү жана илимди берүүчү катары гана болбостон, студенттердин системалуу өз алдынча изилдөө ишин уюштуруучу катары болушу зарыл. Мында окутуучунун милдети окутуу ыкмаларына студенттер өз жыйынтыктарын чыгара, кыялдана, моделдештире, чыгармачыл иштерди аткара, изилдөө маселелерин чече турган ыңгайлуу шарттарды түзүп берүү, бул толугу менен изилдөөчүлүк компетенттүүлүктүн калыптанышына жана өсүшүнө шарт түзмөкчү. Изилдөөчүлүк компетенттүүлүктү өздөштүрүү жана жакшыртуу инсанга кесиптик устаттыгынын деңгээлин жогорулатып турууга мүмкүндүк берет.

Педагогикалык окуу жайында окуган мезгилдин ичинде ар бир студент өз алдынча бир катар иштерди аткарат: эссе, отчеттор, докладдар, рефераттар, курстук иштер, дипломдук иштер, квалификациялык иштер. Ар бир жаңы жазылган иш мурункусунан кыйынчылыгы, көлөмү боюнча өсүү даражасында болушу керек, башкача айтканда улам кийинки иш татаалыраак. Кээ бир изилдөө иштери, бар илимий эмгектерди илимий талдоо болсо, кээ бирлери студенттердин илимий-изилдөө ишинин натыйжасы заманбап эсептелет. Бул иштердин баардыгы студентке маанибап изилдөө методдорунан ээ болууга, жана маалыматты туура пайдаланууга жана кайра иштетүүгө, кээ бир илимий изилдөө ыкмаларын билүүгө,

кесиптик ишмердүүлүгүнө жана кесибине чыгармачыл мамиле кылууга үйрөтөт.

Педагогикалык окуу жайлардын студенттеринин илимий – изилдөөчүлүк компетенциясынын калыптангандыгынын көрсөткүчү калыптанган изилдөөчүлүк билимдер, билгичтиктер жана көндүмдөр эсептелет. Алар:

- *Адабият булактары менен иштөө*: библиографиялык көндүмдөр; каталогдордун түрүн билүү жана алар менен иштөө билгичтиги; маалыматтык адабият менен иштөө көндүмдөрү; кесиптик мезгилдик басма адабияттарды тандоо көндүмдөрү; жазылган материалдын структурасын көрүп билүү билгичтиги; материалды системалаштыруу билгичтиги.
- *Кубулуштарга жана фактыларга байкоо жүргүзүү*. байкоо жүргүзүүнүн объектисин тандоо билгичтиги жана көндүмдөрү; байкоо жүргүзүүнүн максаттарын жана милдеттерин аныктоо билгичтиги жана көндүмдөрү; байкоо жүргүзүүнү өткөрүү билгичтиги жана көндүмдөрү; байкоо жүргүзгөн кубулуштарды так жана толугу менен жазуу билгичтиги; берилген байкоолорду талдоо билгичтиги; өзүн өзү текшерүү жана өзүнө өзү баа берүү билгичтиги.
- *Кубулуштарды жана фактыларды талдоо*. үйрөнүп жаткан кубулушту элементтерге бөлүү билгичтиги; салыштыруу билгичтиги; кубулуштардын бөлүктөрүн оюнда бириктирүү жана алардын ортосундагы өз ара байланышты түзүү билгичтиги. *Проблеманы (маселелерди) ачып көрсөтүү жана аларды чечүү*: педагогикалык кырдаалды талдоо билгичтиги; проблеманы көрүү жана аны формулировкалоо билгичтиги; проблеманы чечүүнүн ыкмаларын табуу билгичтиги; проблеманын чечилишин текшерүү билгичтиги.
- *Гипотезаны формулировкалоо*: гипотеза түзүлгөн маалыматтарды тандоо жана текшерүү билгичтиги; изилдөө эксперименттин жүргүзүү билгичтиги; гипотезаны формулировкалоо билгичтиги; гипотезаны тактоо билгичтиги.
- *Экспериментти иштеп чыгуу жана жүргүзүү эсептөөлөр, теориялык изилдөөлөр*, *натыйжаларды иштеп чыгуу жана жалпылоо*: берилген маалыматтарды талдоо билгичтиги; эксперименттин (изилдөөнүн) идеясын иштеп чыгуу билгичтиги; эксперименттин технологиясын жана методикасын иштеп чыгуу билгичтиги; экспериментти жүргүзүү билгичтиги; эксперименттин жыйынтыгын чыгаруу билгичтиги; өзүн өзү текшерүү жана өзүнө өзү баа берүү билгичтиги.
- *Изилдөөнүн натыйжаларын жалпылоо, жалпы жыйынтыкты формулировкалоо*: аткарган ишти анын маанилүү натыйжаларын ачып көрсөтүү максатын талдоо билгичтиги; коюлган максаттарга жана милдеттерге, аткаруунун жыйынтыктарына ылайык жалпылоочу жыйынтыктарды чыгаруу билгичтиги; өткөрүлгөн изилдөөнүн натыйжасын алардын шексиздик жана практикалык маанилүүлүгү жактан баалоо билгичтиги.

➤ *Жакын илимдердин жетишкендиктерин пайдалануу: жакын илимдерде колдонулган изилдөө методдорун пайдалануу билгичтиги.*

Адабияттар:

1. Лобова Г.Н. Основы подготовки студентов к исследовательской деятельности. - М., 2000
2. Богословский В.И. Информационные потребности студентов педагогического вуза и учителей в контексте профессиональной (информационной) культуры и компетентности // Наука и школа. - 1999. - № 6. - С.35-40.
3. Комарова Ю.А. Научно-исследовательская компетентность специалистов: функционально-содержательное

описание //Известия Российского государственного педагогического университета им. А.И. Герцена. Выпуск 11 (68). - СПб, 2008, сентябрь. - С. 69-77.

4. Лазарев В.С., Коноплина Н.В. Деятельностный подход к формированию содержания педагогического образования /В.С. Лазарев, Н.В. Коноплина //Педагогика. – 2000. - № 3. - С.27-34.
5. Хуторской А.В. Определение общепредметного содержания и ключевых компетенций как характеристика нового подхода к конструированию образовательных стандартов. Режим доступа: <http://www.eidos.ru/journal/2002/0423.htm>

Рецензент: д.пед.н., профессор Сияев Т.М.